

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ФАТХУТДІНОВ Василь Гайнулович - кандидат юридичних наук, доцент

В роботі представлена юридическа характеристика поняття и содержания общественной безопасности в качестве составляющей национальной безопасности. Определены перспективные направления дальнейших исследований по рассмотренным вопросам.

Ключові слова: національна безпека, громадська безпека, зміст громадської безпеки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Національна безпека є складовою не-подільною системою, що саморозвивається, а отже, складається з ряду підсистем (елементів) з відповідними чіткими взаємозв'язками як всередині системи, так і з оточуючими її елементами, що у своїй сукупності утворюють нову якість [1, С.18].

Дослідники націобезпекознавчої проблематики виділяють чимало складових, що становлять сутнісне наповнення національної безпеки. Однією з них є громадська безпека.

У той же час дискусійним залишається питання: чи є громадська безпека складовою національної, чи необхідно, зважаючи на неподільність та цілісність національної безпеки, казати про національну безпеку в сфері громадського порядку, відтак розглядаючи прояви національної безпеки у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття

Серед вітчизняних науковців, що досліджували проблеми національної безпеки, слід виділити таких вчених як: В.Т. Білоус, О.С. Бодрук, В.П. Горбулін, О.Г. Данільян, В.А. Ліпкан, М.Б. Левицька, Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник та ін.

Тематика громадської безпеки досліджувалася у роботах радянських юристів 1960–80-х рр. І.І. Веремєєнка, М.І. Єропкина, А. П. Ключніченка, Л.Л. Попова, А.В. Серьогіна, Г.А. Туманова.

Значний внесок в уточнення понять досліджуваної категорії для їх практичного вживання з урахуванням сучасних умов зробили вітчизняні вчені в галузі адміністративного права В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Є.В. Додін, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, В.Д. Сущенко, Ю.С. Шемшученко та ін.

Разом із тим, питання поняття та змісту громадської безпеки у якості складової національної безпеки потребують додаткового наукового аналізу.

Постановка завдань

Основними завданнями, розв'язанню яких присвячена дана стаття, є наступні.

1. Надати юридичну характеристику поняття та змісту громадської безпеки у якості складової національної безпеки.

2. Визначити перспективні напрями подальших розвідок з досліджуваних питань.

Виклад основного матеріалу

Громадська безпека – одна з тих соціальних категорій, які використовуються, напевно, усіма соціальними науками й нормами.

Це багатопланове і багатогранне поняття. У широкому значенні громадська безпека щільно пов'язана з громадським порядком і правопорядком.

Так, І. П. Голосніченко зазначає, що громадська безпека включає такі відносини, які попереджають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, що можуть бути заподіяні в результаті дій людей чи то штучним, чи то природним джерелом підвищеної небезпеки. Найважливішою рисою громадської безпеки є урегульованість дій конкретних осіб, що виконують відповідні операції з джерелами підвищеної небезпеки. Забезпечення громадської безпеки залежить у таких випадках від того, наскільки досяжною є можливість нейтралізувати негативні сторони впливу людини і техніки [2, С.20–21].

Б. П. Кондрашов розглядає громадську безпеку як різновид соціальної безпеки, як систему суспільних відносин, що урегульовані правовими нормами з метою забезпечення безпеки особи, громадського спокою, сприятливих умов для праці та відпочинку громадян, нормальної діяльності державних органів, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій, від загроз, які виходять від злочинних та інших протиправних дій, порушення порядку користування джерелами та сировиною, які були вилучені з громадського обігу, явищ негативного техногенного та природного характеру, а також інших особливих обставин [3, С.8].

В.М. Шумілов громадську безпеку розуміє як стан захисту всієї правової системи, держави в цілому та її інститутів тощо. При цьому, торкаючись питання діяльності поліцейських органів, він вказує, що компетенція поліції зводиться до розроблення і прийняття необхідних заходів щодо запо-

бігання загрози громадській безпеці та публічному порядку [4, С.38].

В.В. Гущин дещо ширше визначає громадську безпеку і порядок, досліджуючи дані категорії як сукупність опосередкованих суспільно небезпечними діями та надзвичайними ситуаціями суспільних відносин, які регулюються системою правових, організаційних та технічних норм з метою недопущення та ліквідації (локалізації) умов та факторів, що створюють потенційну та реальну небезпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави [5, С.25].

Ряд авторів справедливо відмічають, що громадська безпека в широкому розумінні є складним структурним явищем, що охоплює різнобічні суспільні відносини [6, С.293]. У широкому і вузькому розумінні громадська безпека розглядалась у юридичній літературі і раніше, зокрема, в роботах В.В. Серьогіна, А.П. Ключніченко, Л.Л. Попова та інших. Її основу становлять різні соціальні норми: правові, моральні, правила співжиття, звичаї. Громадська безпека є важливою основою існування суспільства і в той же час наслідком тих процесів, що відбуваються в суспільстві.

Головним суб'єктом забезпечення громадської безпеки, згідно з Конституцією України, є держава, яка здійснює свої охоронні функції через органи законодавчої, виконавчої і судової влади. Українська держава відповідно до чинного законодавства забезпечує безпеку кожного громадянина на власній території, крім того, державою гарантується захист і піклування стосовно кожного, хто перебуває за її межами.

Більшість вчених звертає увагу на те, що необхідною умовою визначення такого феномена, як громадська безпека, є вивчення і розуміння діалектичного взаємозв'язку між факторами суспільного життя та ступенем їх впорядкованості [6, С.293].

Важливим для результатів нашого дослідження є також той факт, що забезпечення громадської безпеки та захисту населення, об'єктів економіки і національного надбання держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій, згідно з чинним законодавством, повинно розгля-

датися як невід'ємна частина державної політики національної безпеки і державного будівництва, як одна з найважливіших функцій центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад [7].

Найбільш гостро питання розв'язання комплексу ряду теоретичних і практичних проблем у сфері національної безпеки постали з набуттям Україною незалежності та утвердженням її суверенітету. Одна з них – пошук та протидія реальним загрозам національній безпеці, що походять з боку порушень громадського порядку та громадської безпеки, а також визначення у цьому процесі ролі державних органів [8, С.2].

Надійна громадська безпека необхідна для захисту життя, здоров'я, честі, гідності громадян, їх законних інтересів, забезпечення суспільного спокою, охорони майна, створення реальних умов для нормально функціонування держави та її органів, об'єднань громадян, трудових колективів. Підтримання громадської безпеки і громадського порядку особливо важливо при здійсненні значних суспільно-політичних заходів, а також при стихійному лихові, аваріях, пожежах та інших надзвичайних подіях, які різко знижують звичайні умови життя громадян, загрожують їх безпеці, майну, ускладнюють діяльність підприємств і установ [9, С.182-184].

Аналіз різних точок зору науковців щодо визначення категорії «громадська безпека» свідчить про необхідність додаткового вивчення зв'язків даного явища із таким родовим поняттям, як «національна безпека».

Так А.І. Шевцов та О.І. Їжак у власному дослідженні з проблем законодавчого забезпечення національної безпеки України [10] зазначають, що основною складовою національної безпеки є воєнна безпека. Така спорідненість понять є загально визнаною. У тексті Конституції, у назвах державних установ і спеціальній літературі широко використовується інтегральний термін «національна безпека й оборона» [10, С.5].

Щодо інших видів безпеки, згаданих Конституцією, – екологічної, економічної, інформаційної, державної, громадської, – а також видів, що згадуються у спеціальній літературі, таких як гуманітарна, ідеологічна, науково-технологічна та інші, на думку вищезгаданих науковців, їх загалом не можна розглядати як окремі види національної безпеки. Конституція не містить таких вимог. Тобто помилковим було б вважати, що ці види безпеки є такими ж складовими частинами національної безпеки, як і воєнна безпека [10, С.5].

Звичайно, національна безпека має екологічну, економічну, інформаційну й навіть гуманітарну складові, однак далеко не всі екологічні, економічні, інформаційні та гуманітарні проблеми можуть розглядатись у контексті національної безпеки. А.І. Шевцов та О.І. Їжак аргументують свою позицію тим, що неприпустимо, наприклад, заради підтримки національного виробника або розвитку української мови змінювати зміст діяльності держави, який полягає в гарантії прав і свобод громадян. Очевидно, такі проблеми мають вирішуватись без застосування надзвичайних повноважень інститутів національної безпеки [10, С.5].

Зважаючи на викладене, науковці роблять висновок про те, що до національної безпеки України мають відношення всі аспекти оборони держави, а також деякі питання, які належать до інших сфер життя нації. Ці питання повинні мати ті ж ознаки важливості, які мають проблеми застосування збройної сили [10, С.5].

Розвиваючи викладене А.І. Шевцовим та О.І. Їжаком бачення по відношенню до досліджуваної нами проблематики, маємо враховувати, що у концептуальному плані вважається, що національна безпека становить собою цілісний екзистенціальний феномен, відтак не може бути репрезентована сукупністю корелятивно пов'язаних складових (економічна, інформаційна, політична безпека тощо) [1, С.24].

Національну безпеку слід аналізувати крізь призму її системних властивостей, отже, доцільно казати про національну безпеку в інформаційній сфері, екологічній та ін. Адже і з появою інших «складових на-

ціональна безпека як така не змінить своєї сутності. Водночас, коли йтиметься про прояви національної безпеки у різних сферах життєдіяльності, то поява чи то нових суспільних відносин, чи то сфер життєдіяльності жодним чином не вплине на зміст національної безпеки, лише змінить її форму, оскільки національна безпека знаходить свій прояв в нових сферах.

Органічна ж сукупність елементів, що входять до націобезпекового середовища, поєднані між собою кореляційними зв'язками, утворюють систему національної безпеки. Саме у цьому полягає основне відхилення наукових досліджень безпекової проблематики, котрі при дослідженні даного феномену не використовують евристичний потенціал націобезпекознавчого підходу [1, С.24].

Інтегруючи положення щодо розгляданого питання, викладемо основні постулати авторського бачення даної проблеми.

1. Національні інтереси, загрози їм, управління цими загрозами є першочерговими для усіх сфер національної безпеки – у тому числі і для громадської безпеки.

2. Людина та її права – це основні об'єкти не лише національної безпеки в цілому, але й основні елементи громадської безпеки.

3. Нехтування розвитком сфери громадської безпеки унеможливає забезпечення національної безпеки.

З урахуванням викладеного, розглядаючи громадську безпеку у якості стану захищеності інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, слід приєднатися до наукової позиції - І.І. Плохого, який вважає, що життєво важливими інтересами є сукупність потреб, задоволення яких надійно забезпечує існування і можливості прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави [11, С.9].

Тоді до основних об'єктів громадської безпеки належать права і свободи людини і громадянина, матеріальні і духовні цінності суспільства, конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність держави.

Відтак забезпечення громадської безпеки полягає в: надійному збереженні духо-

вного і матеріального потенціалу суспільства, особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, науково обґрунтованого та гарантованого державного мінімуму матеріальних і духовних умов існування, подоланні конфронтації в суспільстві, досягнення і підтримання злагоди з найважливіших питань розвитку суспільства і країни, розв'язанні кризових явищ в економіці, забезпеченні закономірностей розвитку ринкової економіки, формування правової культури населення, визнання міжнародним правом інтересів та прав громадян України за кордоном, створенні належних економічних, інформаційних, політичних, морально-духовних та культурних умов всебічного розвитку особи, попередженні та припиненні правопорушень боротьбі зі злочинністю та охороні громадського порядку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Узагальнюючи отримані результати, можемо зробити висновки про те, що застосування безпекознавчого підходу дало можливість із достатньою мірою вичерпності надати юридичну характеристику поняття та змісту громадської безпеки у якості складової національної безпеки.

А саме: громадська безпека є одним із елементів, що входять до націобезпекового середовища та які у поєднанні утворюють систему національної безпеки.

Враховуючи отримані результати, основними напрямками розвитку положень даного дослідження ми вважаємо науковий аналіз системи забезпечення громадської безпеки.

Література

1. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: [навчальний посібник] / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підруч. / [за ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва]. – К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 177 с.

АНОТАЦІЯ

У роботі надана юридична характеристика поняття та змісту громадської безпеки у якості складової національної безпеки. Визначені перспективні напрями подальших розвідок з досліджуваних питань.

SUMMARY

The paper presents the legal characterization of the concept and content of public safety as a component of national security. Identified areas for further research on the issues discussed.

3. Кондрашов Б. П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения : моногр. / Б. П. Кондрашов. – М. : Щит-М, 1998. – 296 с.
4. Шумилов В. М. Введение в правовую систему ФРГ / В. М. Шумилов. – М. : Дека, 2001. – 140 с.
5. Гуцин В. В. Общественная безопасность и чрезвычайные ситуации : моногр. / В. В. Гуцин. – М. : ВНИИ МВД России, 1996. – 184 с.
6. Джагунов Г. В. Сутність та значення громадської безпеки в державі / Г. В. Джагунов // Форум права. – 2010. – №4. – С. 292–296.
7. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року №284/99 //

Офіційний вісник України від 16.04.1999 р. – № 13. – С. 10.

8. Азаров Ю. Ю. Теоретико-правові засади забезпечення громадської безпеки в умовах надзвичайних ситуацій / Ю. Ю. Азаров // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – №1. – С. 1–7.

9. Лихачов С. Національна безпека України як об'єкт державного управління / С. Лихачов // Право України. – 2009. – № 10. – С.182-190.

10. Шевцов А. І. Проблеми законодавчого забезпечення національної безпеки України / А. І. Шевцов, О. І. Їжак. – Дніпропетровськ, 2002. – 23 с.

11. Плохой І. І. Адміністративно-правові форми забезпечення органами державної влади громадської безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. І. Плохой. – Харків, 2010. – 22 с.